



## RUS TILINI O‘QITISH METODIKASI.

*Saparov Aktam Djo‘raevich.*

Toshkent moliya instituti o'zbek va rus tillari kafedrası

Filologiya fanlari doktori.

**Annotatsiya:** *Rus tili darslarida ham, adabiyot darslarida ham o‘quvchilar nutqi va so‘z qo‘llanilishini to‘g‘rilash ishlari olib boriladi. Ularda va boshqalarda o‘quvchilarning o‘qishning ifodaliligi bilan bog‘liq xatolarni nazorat qilish va tizimli ravishda tuzatish maqsadga muvofiqdir. Rus tilini o‘rgatishda to‘g‘ri amalga oshirilgan fan va fanlararo aloqalar katta rol o‘ynaydi. Imloning o‘zlashtirilishi ko‘p jihatdan o‘quvchilarning grammatika bo‘yicha bilimlari bilan belgilanadi, shuning uchun imlo va tinish belgilari grammatika bilan bir vaqtda, ularning o‘zaro bog‘liqligida o‘rganiladi. Ushbu maqolada, rus tilini o‘qitish metodikasi haqida fikr va mulohazalar yuritiladi.*

**Kalit so‘zlar:** *Metodika, rus tili, morfologiya, nutq, grammatika, rivojlantiruvchi mashqlar, kognitiv o‘qitish, amaliy o‘qitish, tilshunoslik.*

Morfologiyani o‘rganishni sintaksisdan butunlay ajratib bo‘lmaydi, chunki morfologiyaning ko‘pgina hodisalari (gap bo‘laklari, o‘zgarmas qo‘shimchalar va boshqalar) ham ma‘lum sintaktik xususiyatlarga ega bo‘lgan hodisalar sifatida qaralishi kerak. Nutqni rivojlantirish bo‘yicha mashg‘ulotlar grammatika, imlo, tinish belgilari bo‘yicha mashg‘ulotlar bilan bog‘liq holda olib boriladi.

Ta‘lim jarayonini amalga oshirish usullarini tanlashda shuni esda tutish kerakki, o‘qitishning universal usullari va usullari mavjud emas. Uslubiy usullarning har biri o‘zining afzalliklari va kamchiliklariga ega ekanligini hisobga olib, o‘qituvchi ulardan biriga ustunlik bera olmaydi, ularni tizimli, o‘zaro bog‘langan holda qo‘llaydi, o‘quvchilarning bilimlarni o‘zlashtirishida, malakasini oshirishda eng yaxshi natijalarga erishishga intiladi. Aqliy faoliyatni rivojlantirish. Shu bilan birga, usullarning har biri nafaqat umumiy va alohida usullarni, balki individual (mualliflik) usullarini ham o‘z ichiga oladi va o‘qituvchi ishining samaradorligi ularni tizimli qo‘llashning oqilonaligi bilan belgilanadi.

Ta‘lim muassasalarida rus tilini o‘qitish metodikasini ishlab chiqishda darsning hissiy yukini, tanlangan materialning qiymatini, uning ta‘lim funktsiyalarini hisobga olish kerak. Shu bilan birga, rus tili darslarida o‘qituvchi deyarli barcha sohalarda ishlay oladi. O‘qitish



usullari didaktik kategoriya bo'lib, u o'qituvchi va o'quvchilarning o'quv maqsadiga erishishga qaratilgan o'zaro bog'liqlik faoliyati usuli sifatida talqin etiladi. Rus tili darslarida talabalar bilan muloqot qilish usullarini tanlash muammosini professional tarzda hal qilish uchun o'qituvchi rus tilini o'qitish usullarining ko'p o'lchovli tasnifi, ularni qo'llash usullari va tanlash shartlari haqida tizimli tushunchaga ega bo'lishi kerak.

O'quv jarayonining bosqichiga qarab barcha o'qitish usullari o'qitish usullari va nazorat usullariga bo'linadi. O'quv materialining turlariga ko'ra, to'g'ri o'rganish usullari bilimlarni taqdim etish usullariga (kognitiv), bilim va ko'nikmalarni shakllantirish usullariga (amaliy) va nazorat usullariga, o'z navbatida, bilim va bilimlarni o'zlashtirishni nazorat qilish usullariga bo'linadi. malakalarning shakllanishini nazorat qilish usullari. Kognitiv o'qitish usullari bilimlarni tugallangan shaklda egallashni ham, lingvistik materialni kuzatish asosida bilimlarni egallashni ham ta'minlashi mumkin:

1. Birinchi holda, o'qituvchi o'z ixtiyorida ikkita tushuntirish usuliga ega: 1) o'qituvchining xabari; 2) darslikning lingvistik matnini bolalar tomonidan mustaqil tahlil qilish;
2. Ikkinchisida ikkita evristik usul mavjud: 1) suhbat; 2) til materialini mustaqil tahlil qilish.

Amaliy o'qitish usullari bilimlarni mustahkamlash va ko'nikmalarni shakllantirish jarayonini tashkil qiladi. Bilimlarni mustahkamlash ikki amaliy usul bilan amalga oshiriladi: 1) lingvistik mavzu bo'yicha monolog bayon usuli; 2) savol berish usuli. Bilimlarni mustahkamlashning ushbu usullari rus tilini o'qitish amaliyoti tomonidan ishlab chiqilgan turli xil amalga oshirish usullariga ega. Masalan, savol berish usulini amalga oshirishning eng keng tarqalgan usuli bu frontal so'rovdir. Agar bilimlarni mustahkamlash usullarining o'zi barqaror tarkibga ega bo'lsa, ularni amalga oshirish usullari doimo o'zgarib turadi. O'qituvchining pedagogik mahorati qanchalik yuqori bo'lsa, darsga bilimlarni mustahkamlash usullarini kiritish usullari shunchalik xilma-xil bo'ladi.

Rus tili darslarida kognitiv va amaliy o'qitish usullari alohida va bir-biri bilan uyg'un holda qo'llaniladi. Ularning bir yoki bir nechta kombinatsiyasini tanlash bir qator psixologik, pedagogik, uslubiy va lingvistik shartlarga bog'liq. O'qitish usullarini tasniflash muammosi zamonaviy didaktikaning o'tkir muammolaridan biridir. Hozirgi vaqtda bu



masala bo'yicha yagona nuqtai nazar yo'q. Turli mualliflar o'qitish usullarini guruhlariga va kichik guruhlariga bo'lishda turli belgilarga asoslanishi sababli bir qancha tasniflar mavjud.

Muammoli o'qitish - bu o'qituvchining muammoli vaziyatlar tizimini yaratish, o'quv materialini (to'liq yoki qisman) tushuntirish bilan taqdim etish va talabalarning yangi bilimlarni o'zlashtirishga qaratilgan faoliyatini an'anaviy usulda ham, mustaqil tayyorgarlik orqali ham boshqarishda. Ta'lim muammolari va ularni hal qilish. Usul maxsus texnikalar orqali amalga oshiriladi. Texnikalar - bu usulning tafsilotlari, uning tarkibiy qismlari, kognitiv faoliyat bosqichlari. Usul bilan solishtirganda texnikaning o'ziga xos xususiyati uning har qanday usulga kiritilishi va uning qismanligidir.

Suhbat - kursning barcha bo'limlarini o'rganishda va yangi material bilan tanishish bosqichida, mustahkamlash bosqichida va takrorlash bosqichida qo'llaniladigan eng keng tarqalgan o'qitish usullaridan biridir. Bu usul barcha o'qituvchilar tomonidan keng qo'llaniladi, chunki u barcha (yoki deyarli barcha) talabalarni ishga jalb qilish imkonini beradi, bu esa o'quv jarayonini faollashtirishga yordam beradi.

**Xulosa.** O'rganilayotgan nazariyaning malakani shakllantirish jarayoni bilan bog'lanishiga o'qitishda, rus tili tahlili usulini qo'llash orqali erishiladi. Ushbu uslub uslubiy texnikaga boy bo'lib, uni rus tili kursining deyarli barcha bo'limlarini o'rganishda va yangi til hodisalari bilan tanishish bosqichida va birlamchi konsolidatsiya bosqichida foydalanishga imkon beradi. Mustahkamlash va umumlashtirish bosqichida (turli tahlil turlari). Rus tilini o'rganish tilshunoslik nazariyasini yaxshiroq tushunish uchun til hodisalarini kuzatish usuli qo'llaniladi. Bu usul uzoq vaqtdan beri tilshunoslikda ham, maktab kursida ham til o'rganish usuli bo'lib kelgan. Modellashtirish usuli tilni tahlil qilish va til hodisalarini kuzatish usuli bilan chambarchas bog'liq. O'quv tili modellari o'quvchiga tayyor shaklda beriladi va u uchun bilim vositasidir.

### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Babkina N. V. O'quv jarayonida rivojlanayotgan o'yinlar va mashqlardan foydalanish. 2000.
2. Barinova E. A., Bojenkova L. F., Lebedev V. I. Rus tili metodologiyasi. 2014.
3. Bondarenko S. M. Rus tilini o'qitish metodikasi. — M., 2001.
4. Vlasenkov A. I. Rus tilini o'qitishni rivojlantirish. 2020.



5. Granik G. G. Maktabda rus tili. 1999.
6. Granik G. G., Bondarenko S. M., Kontsevaya L. A. Rus tili bo'yicha seminar. 1998.

